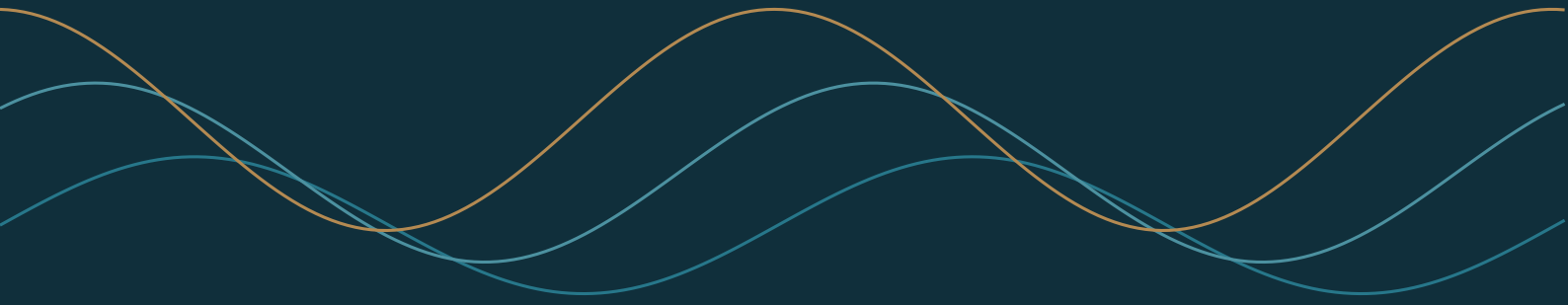
WETENSCHAP / GELOOF / ONDERSCHEIDING

Energie

tussen natuurkunde en wereldbeeld

Een kritisch wetenschappelijk en evangelisch-bijbels essay over magnetisme, bewustzijn, reiki en Touch for Health

METEN
Wat is geregistreerd?

VERKLAREN
Wat veroorzaakt het?

GELOVEN
Welk wereldbeeld?

fellerbooks.com

29 oktober 2026

Inhoud

01 Eén woord met verschillende betekenissen	3
02 Energie is een grootheid en geen levensstof	4
03 Magnetisme vraagt om veld en koppeling	5
04 Frequentie resonantie en coherentie	6
05 Meten begint vóór het apparaat	7
06 De les van het dierlijk magnetisme	8
07 Het lichaam heeft echte elektrische processen	9
08 Bewustzijn is lichamelijk beïnvloedbaar	10
09 Quantumfysica geeft geen algemene genezingslicentie	11
10 Hoe een woord een bewijs lijkt te worden	12
11 Reiki beschreven door een eigen organisatie	13
12 Een gunstige uitkomst bewijst geen energiemodel	14
13 Therapeutic Touch en een toetsbare kernclaim	15
14 Touch for Health is meer dan spierkracht meten	16
15 Een spiertest kan niet zelf zijn geldigheid bewijzen	17
16 Werkelijke verlichting kan een andere verklaring hebben	18
17 Bewijslast voor effect mechanisme en diagnose	19
18 Een echt sensorsignaal kan een ongeldige diagnose voeden	20
19 Wat meetonderzoek naar reiki werkelijk laat zien	21
20 Het bijbelse onderscheid tussen Schepper en schepping	22
21 De Heilige Geest is geen meetbare levensenergie	23
22 Jezus genezingen zijn geen handleiding voor energieoverdracht	24
23 Occulte claims vragen concrete geestelijke onderscheiding	25
24 Een lichamelijk mens past niet in een eenvoudig energieplaatje	26
25 Hoe een eerlijk gesprek over behandeling eruitziet	27
26 Een nauwkeurige conclusie kan scherp zijn	28
27 Begrippen om het onderscheid vast te houden	29
Onderzoeksverantwoording	30
Bronnen	31

Leesroute: hoofdstukken 1-10 behandelen begrippen en meetbaarheid; 11-19 onderzoeken therapieclaims; 20-26 bespreken wereldbeeld, Bijbel en zorg; hoofdstuk 27 biedt een begrippenlijst.

HOOFDSTUK 01

Eén woord met verschillende betekenissen

Een patiënt hoort dat zijn energie geblokkeerd is. De behandelaar spreekt over frequenties, balans en bewustzijn. Het apparaat op tafel toont gekleurde grafieken. Alles klinkt vertrouwd: het lichaam gebruikt immers energie, het hart heeft elektrische activiteit en gedachten gaan samen met hersenprocessen. Toch kan in deze redenering een sprong zitten. De technische betekenis van een natuurkundig woord wordt ongemerkt ingeruild voor een levensbeschouwelijke betekenis, terwijl het wetenschappelijke gezag blijft staan.

Dit essay onderzoekt die sprong vanuit natuurkunde, onderzoeksmethodologie en een evangelisch-christelijk referentiekader. De hoofdstelling is dat energie in joules niet zonder aanvullende definitie en bewijs mag worden vereenzelvigd met levensenergie, bewustzijn of de Heilige Geest. Een behandeling wordt niet natuurkundig verklaard doordat haar beschrijving natuurkundige woorden bevat. Evenmin wordt een geestelijke praktijk bijbels doordat zij spreekt over licht, kracht of genezing.

FYSISCHE GROOTHEID	MENSELIJKE ERVARING	GEESTELIJKE DUIDING
Joule, volt, tesla	Vitaliteit, rust, bewustzijn	God, geest, levensenergie
Definitie en meting	Ervaring en interpretatie	Levensbeschouwelijke claim

Figuur 1. Drie taalgebieden. Overlap in woorden is geen bewezen identiteit van begrippen. Eigen begrippenschema.

Daarbij is een correctie op een al te eenvoudige kritiek nodig. Hersenen en bewustzijnstoestanden kunnen aantoonbaar fysiek worden beïnvloed. Ook bestaan zinvolle metingen van lichamelijke processen en indicatoren van bewustzijn. [7, 8] De fout zit dus niet in ieder verband tussen lichaam en geest, maar in het zonder bewijs identificeren van een onbekende levensenergie met bekende fysica of met een theologische werkelijkheid.

Het woord gekaapt kan de retorische verschuiving scherp benoemen, maar bewijst geen bewuste misleiding bij elke therapeut. Veel mensen gebruiken deze taal oprecht of metaforisch. Daarom beoordeelt dit essay concrete uitspraken: wat wordt geclaimd, wat wordt werkelijk gemeten, welke conclusie volgt, en waar begint een geloofsaanname? Die vragen zijn eerlijker en sterker dan een oordeel over iemands verborgen motieven.

HOOFDSTUK 02

Energie is een grootheid en geen levensstof

In de natuurkunde is energie een kwantitatieve eigenschap van een systeem. Zij komt voor in beschrijvingen van beweging, warmte, elektromagnetische velden en chemische processen. Energie is geen universeel vocht dat overal hetzelfde gedrag vertoont. Een batterij, een bewegende fiets en een warme steen kunnen energie hebben, terwijl hun mogelijkheden om een mens te beïnvloeden sterk verschillen. De eenheid joule maakt vergelijken en rekenen mogelijk. [1, 2]

$$1\ \mathrm{J} = 1\ \mathrm{kg} \cdot \mathrm{m}^2 \cdot \mathrm{s}^{-2}$$

De dimensie legt vast welk soort grootheid wordt bedoeld. Vermogen is energie per tijd: 1 W = 1 J/s.

Een eenvoudig voorbeeld maakt het verschil zichtbaar. Een waterkoker van 1.000 watt zet bij benadering 1.000 joule per seconde om. Na zestig seconden is dat 60.000 joule elektrische energie, waarvan niet noodzakelijk alles in het water terechtkomt. De energiebalans vraagt waar de rest blijft. Een uitspraak over een genezende energiestroom kan op vergelijkbare wijze vragen oproepen: wat is de bron, wat ontvangt de patiënt en hoe is de overdracht vastgesteld? Dit is een rekenvoorbeeld, geen model van reiki.

Begrip	Eenheid	Wat het niet automatisch betekent
Energie	joule (J)	Vitaliteit, zingeving of gezondheid
Vermogen	watt (W)	Werkzaamheid van een therapie
Kracht	newton (N)	Geestelijk gezag of overtuigingskracht
Frequentie	hertz (Hz)	Hoe gezond of geestelijk iets is

De eerste hoofdwet van de thermodynamica beschrijft de boekhouding van energie. Voor een eenvoudig gesloten systeem kan men schrijven: verandering van inwendige energie is toegevoerde warmte minus door het systeem verrichte arbeid. Die wet vertelt niet wat liefde, schuld of hoop betekent. Wie een onbekende fysische energievorm voorstelt, moet haar in een controleerbare beschrijving plaatsen. Wie het woord uitsluitend voor betekenis gebruikt, hoeft geen joules te noemen, maar kan daaraan ook geen natuurkundig bewezen genezing ontlenen.

HOOFDSTUK 03

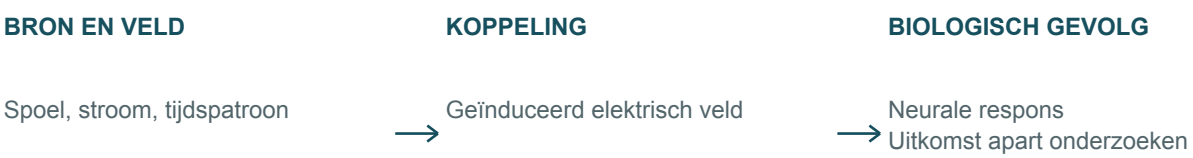
Magnetisme vraagt om veld en koppeling

Magnetisme is nauwkeuriger te beschrijven als een fysisch verschijnsel met velden en krachten dan eenvoudig als één kracht. De magnetische fluxdichtheid B wordt uitgedrukt in tesla. De kracht op een elektrische lading hangt onder meer af van de lading, haar snelheid en het aanwezige veld. Een veld kan bestaan zonder dat het een bepaald orgaan op een therapeutisch bruikbare manier beïnvloedt. [3]

$$F = q(E + v \times B)$$

Lorentzkracht. Hier betekent E het elektrische veld, niet de energie van het systeem.

Het magnetische deel van deze kracht staat loodrecht op de snelheid van een puntlading. Dat deel verricht op die puntlading geen arbeid. Energieoverdracht in echte apparaten moet daarom in de volledige elektromagnetische situatie worden beschreven. Een veranderend magnetisch veld kan bijvoorbeeld een elektrisch veld opwekken. Juist die inductie is relevant voor elektromagnetische stimulatie. De wet van Faraday geeft een verband tussen veranderende magnetische flux en geïnduceerde spanning. [4] [39]

Figuur 2. Voorbeeld van een aantoonbare fysische keten. Het noemen van een magnetisch veld slaat geen schakel over.

Daarom zijn een koelkastmagneet, een MRI-scanner, transcraniële magnetische stimulatie en het optreden van een magnetiseur geen uitwisselbare voorbeelden. Bij elk moet worden gevraagd naar veldsterkte, verloop in de tijd, afstand, geometrie en biologische koppeling. Het succes van het ene apparaat is geen bewijs voor het andere. De stap van magnetisme bestaat naar deze handbeweging geneest is logisch even groot als de stap van chemie bestaat naar deze onbekende vloeistof is werkzaam.

Ook lichamelijke nabijheid bewijst weinig over het mechanisme. Een warme hand kan warmte overdragen en een aanraking kan zintuiglijke informatie geven. Dat zijn toetsbare processen. Een aanvullende claim dat dezelfde hand een speciale spirituele magnetische werking heeft, vraagt afzonderlijke onderbouwing. Gewone fysica wordt niet occult doordat een mens haar opwekt; een occulte interpretatie wordt niet fysica doordat zij magnetisme wordt genoemd.

HOOFDSTUK 04

Frequentie resonantie en coherentie

Frequentie telt herhalingen per seconde. Een trillend voorwerp, een elektrisch signaal en een geluid kunnen elk een frequentie hebben. Een frequentie zonder benoemde drager is onvolledig: wat trilt er, waar, hoe sterk en met welk tijdspatroon? Een hoger getal betekent niet meer gezondheid, liefde of geestelijk inzicht. Een metronoom op 120 tikken per minuut is niet moreel beter dan een metronoom op 60.

Resonantie ontstaat wanneer een systeem bijzonder sterk reageert op aandrijving onder passende omstandigheden. Daarvoor zijn eigenschappen van het systeem, koppeling, frequentie en demping relevant. Het woord verklaart niets zolang niet duidelijk is welke systemen gekoppeld zijn. Dat twee getallen ongeveer overeenkomen, bewijst geen betekenisvolle overdracht. Een radio ontvangt niet iedere willekeurige wens die op dezelfde frequentie zou zitten.

Ook positieve en negatieve energie zijn in therapietaal vaak waarderingen. In een fysisch model kan een energie negatief zijn ten opzichte van een gekozen referentie, bijvoorbeeld bij een gebonden toestand. Dat maakt haar niet kwaadaardig. Andersom betekent een hoge energie niet dat iets heilzaam is. Een dosis en het soort interactie zijn belangrijker dan de positieve klank van het woord.

Technische term	Nodige specificatie	Onterechte uitbreiding
Frequentie	Drager, Hz, amplitude, meetmethode	Hoog trillen betekent geestelijk zuiver zijn
Resonantie	Systeem, aandrijving, koppeling en demping	Een ziekte verdwijnt door passende intentie
Coherentie	Gedefinieerde samenhang tussen signalen	Innerlijke harmonie bewijst een kosmisch veld
Veldenergie	Veldgrootheden en energiedichtheid	Een aura is daarmee natuurkundig verklaard

$$u = \tfrac{1}{2}\,\varepsilon_0 E^2 + B^2/(2\mu_0)$$

Energiedichtheid van een elektromagnetisch veld in vacuüm. u heeft de eenheid J/m³. In materialen vraagt de beschrijving aanvullende voorwaarden. [5]

De formule laat zien wat een technisch gebruik van veldenergie inhoudt: gedefinieerde grootheden en een berekenbaar verband. Zij zegt niets over de betekenis van gedachten of de kwaliteit van een gebed. Ook kan in een signaal meer samenhang soms nuttig zijn en soms niet; de gewenste uitkomst hangt van het systeem en de vraag af. Het plakken van een positieve waardering op een meetterm levert geen medische conclusie op.

Dit verbiedt metaforen niet. Iemand mag zeggen dat een gesprek resoneert of dat een groep energie geeft. De betekenis wordt problematisch zodra die beeldspraak als meetkundige verklaring gaat functioneren zonder dat de bijbehorende meetvoorwaarden worden geleverd.

HOOFDSTUK 05

Meten begint vóór het apparaat

Een meting begint met een vraag naar de te meten grootheid. Daarna volgen een procedure, een instrument, een schaal, een onzekerheid en een vergelijking met een referentie. Een scherm met decimalen is het eind van die keten, niet haar vervanging. De internationale meettaal onderscheidt grootheden en eenheden om resultaten bespreekbaar en vergelijkbaar te maken. [1, 2]

Stel dat een apparaat een score van 73 voor energetische balans toont. Het is denkbaar dat onder de motorkap werkelijk huidgeleiding wordt gemeten. Maar daarmee staat nog niet vast dat de score stress, een allergie, een meridiaanblokkade of een geestelijke toestand weergeeft. Voor iedere volgende interpretatie is een validatiestap nodig. Een betrouwbare voltmeter kan onderdeel zijn van een onbetrouwbare diagnose.

Geen enkele pijl wordt bewezen door een mooi scherm.

Figuur 3. Van signaal naar diagnose. Iedere pijl vraagt eigen validatie; een correct sensorsignaal valideert niet automatisch de uiteindelijke uitleg.

Ook een meting zonder SI-eenheid kan wetenschappelijk bruikbaar zijn. Een pijnscore of een index van bewustzijn hoeft geen hoeveelheid joules te zijn. Wel moet duidelijk zijn hoe de score tot stand komt, wat zij voorspelt en hoe goed zij buiten de ontwikkelgroep werkt. De eis is dus geen universele meetlat voor alles, maar een passende onderbouwing voor precies de claim die men doet.

Een nulpunt, grenswaarde of classificatie kan door software worden toegevoegd zonder dat in de natuur een overeenkomstige grens bestaat. Daarom verdienen algoritmen evenveel aandacht als sensoren. Zijn de beslisregels vooraf vastgelegd? Worden ze tegen een onafhankelijke referentie getest? Kan een andere onderzoeksgroep dezelfde uitkomst bereiken? Wie deze vragen ontwijkt met de stelling dat subtiele energie zich niet laat onderzoeken, kan tegelijk geen wetenschappelijk gevalideerde meting ervan claimen.

Onzekerheid is hierbij geen zwakte die alleen alternatieve apparaten treft. Ook reguliere meetinstrumenten hebben beperkingen. Het verschil behoort te liggen in het zichtbaar onderzoeken, publiceren en corrigeren daarvan.

HOOFDSTUK 06

De les van het dierlijk magnetisme

In de achttiende eeuw werd dierlijk magnetisme voorgesteld als een universeel fluïdum dat levende lichamen beïnvloedde. De koninklijke commissie van 1784, met onder anderen Franklin en Lavoisier, onderzocht vooral de praktijk van Deslon, een leerling van Mesmer. Met afscherming van informatie en vergelijkingen tussen vermeende en uitgevoerde behandelingen probeerde zij de veronderstelde oorzaak van de ervaring los te maken. Het rapport vond geen bewijs voor het fluïdum en benadrukte verbeelding, aanraking en nabootsing. [10]

Het waardevolle methodische inzicht is dat een overtuigende gebeurtenis en een juiste verklaring verschillende zaken zijn. Iemand kan werkelijk hevige lichamelijke reacties vertonen, terwijl de aangeboden verklaring niet wordt bevestigd. Daarbij moeten wij het historische rapport zelf kritisch lezen. De medische theorieën uit 1784 zijn geen hedendaagse neurologie; hun historische gezag is geen vervanging voor modern onderzoek.

Figuur 4. Een terugkerende redenering. Van een werkelijke ervaring naar een bijzondere oorzaak is een extra stap nodig. Historisch geïnspireerd denkschema, geen volledige genealogie.

De overeenkomst met hedendaagse energietaal ligt in de bewijsstructuur, niet in de bewering dat alle scholen dezelfde geschiedenis of leer hebben. Een onzichtbare invloed krijgt een vertrouwde naam. De ontvanger ervaart iets. Die ervaring wordt vervolgens als aanwijzing voor de invloed gepresenteerd, terwijl de mogelijkheid van gewone zintuiglijke, sociale of psychologische processen onvoldoende apart wordt onderzocht.

Daarom is het te grof om te zeggen dat het magnetisme van een therapeut gewone magnetische geneeskunde is. Het is eveneens te grof om iedere vorm van hypnose, suggestie of aanraking daarmee als occult te bestempelen. Fysische verklaring, psychologische beïnvloeding en religieuze duiding moeten telkens worden onderscheiden. De naam van een traditie beslist niet welke verklaring klopt.

Voor ons onderwerp is de les eenvoudig: trek de gevolgtrekking niet mee met de naam. Vraag welke onafhankelijke observatie precies nodig zou zijn om de voorgestelde oorzaak van alternatieve oorzaken te onderscheiden.

HOOFDSTUK 07

Het lichaam heeft echte elektrische processen

Het menselijk lichaam is geen elektrisch leeg object. Zenuwcellen en spieren functioneren met elektrische potentiaalverschillen en ionenstromen. Een EEG registreert elektrische potentiaalverschillen aan de hoofdhuid; een ECG doet iets vergelijkbaars voor activiteit die samenhangt met het hart. Het bestaan van dergelijke signalen is een goede reden om ze nauwkeurig te onderzoeken. Het is geen vrijbrief om alle andere betekenissen van energie daaraan gelijk te stellen.

Een signaal draagt bovendien informatie doordat er een interpreteerbare structuur in zit. Meer elektrische energie betekent niet automatisch meer informatie. Een harde ruis kan meer vermogen hebben dan een zachte duidelijke stem. Een meetbaar hersensignaal kan dus nuttig zijn zonder dat het een hoeveelheid bewustzijnsenergie vormt. Energie, informatie en betekenis zijn onderscheiden begrippen.

Methode	Wat wordt geregistreerd	Wat daar niet rechtstreeks uit volgt
EEG	Spanningsverschillen aan de hoofdhuid	Een meting van ziel of levensenergie
fMRI met BOLD	Zuurstofafhankelijk MR-signaal uit bloed	Een rechtstreekse foto van gedachten
Huidgeleiding	Elektrische geleiding van de huid	Een universele allergie- of waarheidsmeter
Bewustzijnsindex	Een berekende eigenschap van responsen	Een hoeveelheid geest in joules

De klassieke BOLD-studie van Ogawa en collega's beschreef hoe bloedoxygenatie MR-contrast kan beïnvloeden. Dat vormt een fysisch aanknopingspunt voor functionele beeldvorming, maar is geen rechtstreekse uitlezing van subjectieve betekenis. [9] Het onderscheid is belangrijk wanneer mooie hersenbeelden worden aangevoerd als bewijs dat een religieuze of alternatieve theorie nu zichtbaar is geworden.

In regulier biofeedback worden onder meer hartslag, ademhaling, huidgeleiding en spierspanning teruggekoppeld om iemand te laten oefenen met lichamelijke regulatie. [27] Het woord biofeedback is echter geen keurmerk voor iedere methode die een reactie van het lichaam interpreteert. Bij een nieuwe interpretatie blijft de vraag bestaan of juist die interpretatie voldoende is onderzocht.

HOOFDSTUK 08

Bewustzijn is lichamelijk beïnvloedbaar

Een eerlijke kritiek op energetische verklaringen kan niet bouwen op de stelling dat bewustzijn nooit fysisch wordt beïnvloed. Dat wordt door slaap, verdoving, hersenletsel en hersenstimulatie weersproken. Daarmee is nog geen volledige filosofische theorie over bewustzijn bewezen. Wel is duidelijk dat lichamelijke ingrepen gevolgen kunnen hebben voor waarneming, gedrag, stemming en bewustzijnstoestand.

NIMH beschrijft hersenstimulatie waarbij elektrische activiteit direct of via magnetische inductie wordt beïnvloed. Transcraniële magnetische stimulatie gebruikt een spoel en veranderende velden om elektrische velden in het brein op te wekken. De werkzaamheid wordt per aandoening en protocol onderzocht. Dit mechanisme rechtvaardigt geen uitspraak dat willekeurige magneten, handgebaren of intenties dezelfde werking hebben. [7]

ONDERZOEKBARE LICHAMELIJKE KETEN

Ingreep → Hersenrespons → Ervaring / gedrag

NIET AUTOMATISCH AANGETOOND

Levensenergie = bewustzijn = geestelijke kracht

Figuur 5. Lichamelijke beïnvloeding en energetische verklaring zijn verschillende claims. De bovenste keten is onderzoekbaar zonder een universele levensenergie te veronderstellen.

Ook het beoordelen van bewustzijn kan verder gaan dan alleen de vraag of iemand zijn ogen opent. Casali en collega's introduceerden een index op basis van de complexiteit van EEG-responsen na magnetische stimulatie. Hun onderzoek betrof verschillende bewustzijnstoestanden en patiënten na coma. Zo'n index is een operationele indicator, geen meting van de Heilige Geest of een bewijs dat de subjectieve ervaring volledig is verklaard. [8]

Een thermometer meet temperatuur; een bewustzijnsindex classificeert bepaalde eigenschappen van hersenresponsen. Dat beide instrumenten getallen produceren, maakt hun betekenis niet gelijk. Een indicator kan klinisch behulpzaam zijn en toch grenzen hebben. Juist daarom moeten bereik, foutmarges en doelgroep worden vermeld.

Ook bij tastbare magneten verschillen de uitkomsten. NCCIH vindt geen sluitend bewijs voor statische magneten als pijnbehandeling, terwijl bepaalde elektromagnetische toepassingen afzonderlijk worden onderzocht of gebruikt. Het juiste oordeel hangt dus af van apparaat, indicatie en protocol, niet van het enkele woord magnetisch. [25]

De juiste afbakening luidt daarom: lichamelijke beïnvloeding van mentale processen is reëel. De identificatie van bewustzijn met een vrij overdraagbare genezingsenergie is daarmee niet aangetoond. Wie het eerste ontkent om het tweede te bestrijden, verzwakt zijn eigen argument.

HOOFDSTUK 09

Quantumfysica geeft geen algemene genezingslicentie

Quantumfysica beschrijft natuurkundige systemen met een wiskundige structuur en toetsbare voorspellingen. Zij omvat verschijnselen die onze dagelijkse intuïtie kunnen verrassen. Daaruit volgt niet dat iedere verrassende ervaring een quantumverklaring heeft. De analogie met moderne techniek is verleidelijk, omdat quantumsystemen werkelijk bijzonder gedrag vertonen. Maar het woord quantum verwijdert de noodzaak van een concreet model en experiment niet.

Verstrengeling betekent dat de toestand van een samengesteld systeem niet simpel als onafhankelijke toestanden van de delen kan worden beschreven. Zij is geen algemene verbondenheid tussen alle menselijke bedoelingen. De architectuur van een quantumnetwerk vereist onder meer specifieke fysische middelen en klassieke communicatie. Verstrengeling biedt op zichzelf geen vrij kanaal om een boodschap sneller dan het licht te sturen. [6]

Werkelijk begrip	Wat erbij hoort	Wat niet is aangetoond
Quantumtoestand	Een gedefinieerd fysisch systeem	Een aura is daarom meetbaar
Verstrengeling	Specifieke gezamenlijke correlaties	Intentie geneest op afstand
Meten	Een fysische interactie en uitlezing	Een bewuste waarnemer schept elke uitkomst
Energiequantum	Een gespecificeerde overgang of modus	Geestelijke kracht is een fotonenstroom

Het meten in een quantumexperiment hoeft geen bewuste menselijke blik te betekenen. Apparatuur kan een interactie registreren en gegevens opslaan voordat iemand de uitkomst leest. Wie uit een bijzondere rol van meten concludeert dat menselijke intentie iedere ziekte kan veranderen, voegt een grote extra stelling toe. Daarvoor is afzonderlijk bewijs nodig; een filosofische voorkeur voor bewustzijn levert dat experimentele bewijs niet.

Quantumprocessen spelen een rol in materie en chemie. Het zou dus even onjuist zijn om te beweren dat quantumfysica niets met levende lichamen te maken heeft. De relevante vraag is specifieker: welk proces zou deze behandeling dragen, onder welke omstandigheden, met welke meetbare voorspelling? Zonder die uitwerking blijft het etiket een verwijzing naar wetenschap in plaats van een wetenschappelijke verklaring. Een theologisch beroep op Gods handelen heeft zo'n quantumetiket ook niet nodig om als theologisch argument te worden uitgesproken.

HOOFDSTUK 10

Hoe een woord een bewijs lijkt te worden

De centrale begripsverwarring kan als volgt verlopen. Eerst wordt correct vastgesteld dat het lichaam energie gebruikt. Daarna wordt het woord energie gebruikt voor gevoelens, bedoelingen of spirituele vitaliteit. Vervolgens wordt teruggegrepen op de natuurkundige betekenis om meetbaarheid of therapeutische werkzaamheid te suggereren. De conclusie lijkt te steunen op de eerste uitspraak, maar gebruikt inmiddels een ander begrip.

Dezelfde naam is geen bewezen brug.

Figuur 6. Betekeniswisseling. De gestippelde pijl is de niet bewezen gelijkstelling. Eigen logische analyse.

Logisch is dit een dubbelzinnig gebruik van een sleutelterm. Een vergelijkbaar fout argument zou zijn: de bank is financieel gecontroleerd; ik zit op een bank; dus mijn zitplaats is financieel gecontroleerd. Bij energie klinkt de verschuiving minder absurd, omdat beide betekenissen positieve associaties hebben met leven en vermogen. Het woord zelf overbrugt echter geen verklaringskloof.

Er bestaan ten minste drie eerlijke mogelijkheden. De spreker kan metaforisch praten over vitaliteit. Dan beoordelen we of die taal helpt. Hij kan een fysische overdracht bedoelen. Dan beoordelen we een mechanisme en de meetgegevens. Of hij kan een geestelijke werkelijkheid bedoelen. Dan bespreken we de levensbeschouwelijke argumenten en afzonderlijk eventuele medische claims. Een onduidelijke mengvorm maakt toetsing moeilijk doordat de betekenis verandert zodra een kritische vraag wordt gesteld.

Dit is waarom de uitdrukking naamkaping soms herkenbaar is. Het wetenschappelijke prestige van een woord wordt gebruikt voor een uitspraak die niet met dezelfde definitie is onderzocht. Toch bewijst dat geen bedrog als intentie. Het kan ook voortkomen uit een oprechte maar onjuiste analogie. Een goede kritiek benoemt de redeneerfout zonder voor te wenden toegang te hebben tot het geweten van de spreker.

Het juiste vervolg is niet spotten met alle ervaring, maar begrippen vastzetten. Vraag: bedoelt u hier dezelfde energie als in een warmtemeting? Zo ja, welke grootheid en eenheid? Zo nee, waarom zou onderzoek naar warmte, magnetisme of quantumfysica deze andere betekenis bevestigen?

HOOFDSTUK 11

Reiki beschreven door een eigen organisatie

Om een methode eerlijk te beoordelen moet eerst duidelijk zijn wat voorstanders zelf bedoelen. Het International Center for Reiki Training beschrijft reiki als handoplegging met een onzichtbare levensenergie, waarbij afstemming of inwijding door een meester een rol speelt. Het presenteert de praktijk als spiritueel, terwijl het haar geen religie noemt. Dit is de zelfbeschrijving van één invloedrijke organisatie, geen volledige beschrijving van alle reikischolen. [11]

Diezelfde organisatie zegt expliciet dat reiki-energie anders is dan elektriciteit, chemische energie en andere fysieke energie. Zij verbindt de bron aan een hogere macht, een hogere dimensie en een transcendent aspect van de mens. [12] Daarmee wordt duidelijk dat het hier niet vanzelf gaat om hetzelfde begrip als energie in een natuurkundig leerboek.

Onderdeel van de beschrijving	Soort uitspraak	Wat nodig is
Onzichtbare levensenergie	Ontologische aanname	Onafhankelijke onderbouwing van bestaan en eigenschappen
Afstemming door een meester	Spirituele praktijk	Een levensbeschouwelijke beoordeling; werking apart testen
Ontspanning na een sessie	Ervaring of klinische uitkomst	Passende vergelijking met een geloofwaardige controle
Andere energie dan elektriciteit	Expliciet betekenisverschil	Geen onterechte gelijkstelling met bekende velden

In de uitleg over werking worden gedachten en gevoelens gekoppeld aan verstoring van een energieveld; herstel wordt onder meer omschreven met hogere trilling en het vrijmaken van banen. [13] Deze uitspraken verbinden psychologie, fysiologie en metafysica. Die combinatie maakt afzonderlijke toetsing juist belangrijker: welke delen zijn waarnemingen, welke zijn theorie en welke zijn religieuze interpretatie?

Het verwijt dat iedere reikipractitioner zijn levensenergie uitsluitend als gewoon elektromagnetisme presenteert, zou dus onjuist zijn. Sommige beschrijvingen maken het verschil zelf. De kritische vraag verschuift dan: waarom zouden fysiologische metingen of de werking van medische elektromagneten een argument vóór deze als niet-fysiek omschreven energie zijn? Ook moet de beloofde gezondheidswinst afzonderlijk worden beoordeeld. Een spirituele definitie plaatst een medische claim niet buiten onderzoek.

HOOFDSTUK 12

Een gunstige uitkomst bewijst geen energiemodel

Een klinische proef kan onderzoeken of een behandeling beter uitpakt dan een relevante vergelijking. Dat is een andere vraag dan welke oorzaak het verschil verklaart. Zelfs een werkelijk en herhaalbaar voordeel van een pakket met aandacht, nabijheid en rust toont nog niet aan dat een levensenergie is overgedragen. Daarvoor moeten concurrerende verklaringen verder worden onderscheiden.

Een kleine gerandomiseerde studie uit 2026 vergeleek bij zestig beademde patiënten reiki met een gesimuleerde sessie. Het abstract meldt gunstige verschillen in pijn- en angstmaten en enkele fysiologische uitkomsten. Dat verdient serieuze aandacht. Het betreft echter één beperkte studie. Vanuit het abstract zijn onder meer de kwaliteit van de blindering, de geloofwaardigheid van de schijnbehandeling en de robuustheid tegenover alle analyses niet volledig te beoordelen. Een energieveld werd daarmee niet aangetoond. [21]

Een onderzoek uit 2024 bij 42 patiënten met knieartrose rapporteerde eveneens gunstige uitkomsten. De vergelijking was standaardzorg tegenover standaardzorg plus reiki, zonder gelijkwaardige schijnsessie in de controlegroep. Daardoor blijven verschillen in aandacht en verwachting belangrijke alternatieve verklaringen. [22]

Vraag	Mogelijke uitkomst	Wat nog openblijft
Voelt iemand zich beter?	Een betekenisvolle ervaring	De oorzaak van de verbetering
Beter dan standaardzorg alleen?	Mogelijk voordeel van een totaalpakket	Het specifieke aandeel van de methode
Beter dan geloofwaardige schijnzorg?	Sterkere aanwijzing voor een verschil	Mechanisme, replicatie en algemene toepasbaarheid
Veld direct vastgesteld?	Apart mechanistisch onderzoek nodig	Of dat veld het klinische effect veroorzaakt

NCCIH meldt dat reiki niet duidelijk effectief is aangetoond voor een gezondheidsdoel en dat wetenschappelijk bewijs voor het veronderstelde veld ontbreekt. [16] Een beperkte positieve studie verandert de betekenis van het woord bewijs niet plotseling in een vaststaand mechanisme. Een stellige uitspraak dat ieder onderzoek negatief is, zou evenmin kloppen. Een gewogen conclusie maakt ruimte voor nieuwe gegevens en blijft terughoudend over wat die gegevens verklaren.

Therapeutic Touch en een toetsbare kernclaim

Therapeutic Touch is niet hetzelfde als gewone aanraking en evenmin identiek aan iedere vorm van reiki. Voor onze vraag is vooral een specifieke claim interessant: zouden beoefenaars een menselijk energieveld met hun handen kunnen lokaliseren? Dat maakt een afgeschermde proef mogelijk, waarin gewone zichtinformatie wordt uitgesloten.

Rosa en collega's testten in 1998 eenentwintig beoefenaars. Zij moesten aangeven boven welke van hun handen een onzichtbaar gehouden hand aanwezig was. In 280 pogingen waren 123 antwoorden juist: ongeveer 44%, tegenover 50% bij willekeurig raden. De geteste lokalisatieclaim werd onder die omstandigheden niet bevestigd. Het onderzoek was geen klinische proef naar alle mogelijke effecten van een complete sessie. [17]

Figuur 7. Beschrijvende percentages uit Rosa et al. [17]. De 280 pogingen kwamen van 21 personen en zijn geen 280 onafhankelijke deelnemers. De staven zijn geen nieuwe statistische toets.

Er verschenen methodologische bezwaren, onder meer over selectie en aansluiting van de taak bij de praktijk. [18] Zulke bezwaren moeten op inhoud worden beoordeeld. Het is redelijk te vragen of een proef de geclaimde vaardigheid passend benadert. Het is niet redelijk iedere ongunstige toets achteraf ongeldig te verklaren zonder aan te geven welke vooraf afgesproken proef wél doorslaggevend kan zijn.

De algemene les is de waarde van een minimale voorspelling. Wanneer een theorie zegt dat een veld voelbaar aanwezig is, kan een proef eerst vragen of het boven toeval kan worden herkend. Wanneer voorstanders hun theorie wijzigen en zeggen dat waarnemen niet nodig is voor werkzaamheid, verschuift de onderzoeksvraag. Die wijziging mag, maar het is dan geen bevestiging van de oorspronkelijke claim.

Een beperkte negatieve proef bewijst niet dat geen mens ooit een onbekend effect kan hebben. Zij neemt wel een concreet stuk onderbouwing weg. Wetenschappelijke kritiek hoeft het onmogelijke niet te bewijzen; zij mag vaststellen dat een aangeboden vaardigheid niet overtuigend is gedemonstreerd.

HOOFDSTUK 14

Touch for Health is meer dan spierkracht meten

Touch for Health combineert volgens de eigen organisatie spiertesten met het balanceren van meridiaanenergie, zachte aanraking, doelen, emoties en andere elementen. De organisatie presenteert dit als ondersteuning van welzijn en zegt reguliere zorg niet te willen vervangen. [14] Die laatste begrenzing verdient een eerlijke vermelding, maar is op zichzelf geen bewijs voor de verklaring van het systeem.

De eigen historische beschrijving verbindt Touch for Health met John Thie, met technieken uit de toegepaste kinesiologie en met de meridianen uit de Chinese traditie. Het gebruikt spiertesten als biofeedback voor energetische disbalans. [15] Dat gebruik moet worden onderscheiden van het beoordelen van spierkracht bij neurologisch of bewegingsonderzoek.

Handeling	Mogelijk legitieme vraag	Extra energetische claim
Weerstand tegen een arm beoordelen	Hoe functioneert deze spier in deze taak?	De meridiaan van een orgaan is uit balans
Voor en na aanraking vergelijken	Verandert de gemeten prestatie?	Een onzichtbare stroom is hersteld
Een doel bespreken	Verandert gedrag of ervaren spanning?	Het lichaam geeft daardoor verborgen diagnostische informatie
Een spierreactie interpreteren	Is de test herhaalbaar en valide?	De reactie bewijst wat een stof of gedachte met energie doet

De cruciale stap is de interpretatie van een verandering. Spierprestatie kan veranderen door houding, mechanica, oefening, vermoeidheid, pijn, instructie of de manier waarop de tester kracht zet. Zonder zorgvuldig gecontroleerde vergelijking kan één zichtbare reactie niet aangeven welke oorzaak optrad. Een echte verandering in kracht maakt de daaraan gekoppelde meridiaanuitleg nog niet juist.

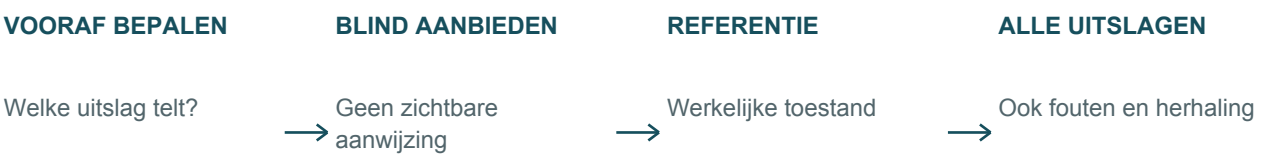
Niet ieder onderdeel van het pakket hoeft daarom waardeloos te zijn. Aandacht voor bewegen, rust of persoonlijke doelen kan op eigen merites worden beoordeeld. Een bruikbaar onderdeel maakt echter de gehele energetische kaart niet automatisch betrouwbaar. Omgekeerd mag onderzoek naar een verwante kinesiologische test niet zonder meer worden uitgeroepen tot een afdoend oordeel over alle Touch for Health-toepassingen. Een precieze kritiek noemt wat wel en niet is onderzocht.

HOOFDSTUK 15

Een spiertest kan niet zelf zijn geldigheid bewijzen

Een diagnostische test heeft betrouwbaarheid én validiteit nodig. Betrouwbaarheid vraagt of herhaling en verschillende beoordelaars vergelijkbare uitkomsten geven. Validiteit vraagt of de test werkelijk het bedoelde verschijnsel herkent. Een test kan stabiel dezelfde verkeerde classificatie geven. Ook kan een toevallig goede uitslag ontstaan zonder dat de methode betrouwbaar is.

Lüdtke en collega's onderzochten in 2001 een Health Kinesiology-spiertest bij zeven mensen met bevestigde wespengifallergie. Vier testers beoordeelden geblindeerd flesjes met teststof of placebo. De overeenkomst bij herhaling was zeer laag; de gerapporteerde sensitiviteit en specificiteit waren 40% en 60%. De onderzochte toepassing bood geen bruikbare diagnostische prestatie. Dit was een kleine studie naar Health Kinesiology, niet rechtstreeks een proef naar het hele Touch for Health-pakket. [19]

Figuur 8. Diagnostisch onderzoek. Vooraf vastleggen en blind vergelijken voorkomt dat de uitleg bij iedere uitslag kan meeveranderen.

Daarmee wordt zichtbaar wat een demonstratie in een cursus doorgaans niet levert. Deelnemer en tester weten vaak welke gedachte of stof wordt aangeboden. Een andere armpositie, toon of drukopbouw kan onbedoeld informatie doorgeven. Daarvoor is geen kwade wil nodig. Juist oprechte mensen kunnen elkaar bevestigen terwijl zij een verborgen aanwijzing volgen.

Een passende proef bepaalt vooraf wat als zwak of sterk geldt, houdt de beslisregel constant en gebruikt een onafhankelijke referentie. Bij een diagnostische claim moeten zowel terecht positieve als onterecht positieve uitslagen worden geteld. Ook onterecht negatieve uitslagen doen ertoe. Een enkele rake herkenning uit vele kansen is onvoldoende.

Wie slechts zegt dat een methode helpt om over gevoelens te praten, doet een andere claim dan wie er allergieën of orgaanafwijkingen mee aanwijst. Voor de eerste kan een gespreksevaluatie passend zijn; voor de tweede is diagnostische validatie noodzakelijk. Het wisselen tussen deze doelen zodra kritiek ontstaat, lost het bewijsprobleem niet op.

HOOFDSTUK 16

Werkelijke verlichting kan een andere verklaring hebben

Het is respectloos om een patiënt te vertellen dat ervaren verlichting niet echt is omdat een energietheorie niet overtuigt. Pijn, rust en angst zijn betekenisvolle ervaringen. Maar een ervaring is geen laboratoriumverslag over haar eigen oorzaak. Mensen hebben niet rechtstreeks toegang tot alle processen die bepalen waarom zij zich beter of slechter voelen.

Bij een sessie kunnen gelijktijdig meerdere dingen gebeuren: iemand krijgt aandacht, ligt stil, verwacht hulp, voelt een hand of een verandering in ademhaling en ontsnapt even aan een belastende situatie. Daarnaast kunnen klachten van nature schommelen. Wie hulp zoekt op een uitzonderlijk slechte dag, kan later verbetering ervaren zonder dat de behandeling de oorzaak was. Dat statistische verschijnsel heet regressie naar het gemiddelde.

ERVAREN VERBETERING

CONTEXT	LICHAAM	TIJD	SPECIFIEKE FACTOR?
Aandacht en verwachting	Rust, aanraking, ademhaling	Schommeling en andere zorg	Passende vergelijking nodig

Geen percentages: dit zijn mogelijke bijdragen, geen gemeten verdeling.

Figuur 9. Mogelijke bijdragen aan ervaren verbetering. Dit schema verdeelt geen gemeten effectpercentages en bewijst niet welke factor bij een individu werkte.

Placebo-effecten hoeven geen ingebeelde effecten te zijn. In een klassiek experiment naar pijn na tandheelkundige chirurgie werden veranderingen onder naloxon onderzocht die pasten bij een rol voor lichaamseigen opioïden in een deel van de placebo-pijnstilling. Dat is een specifieke bevinding, geen algemene verklaring voor iedere klacht of therapie. [24]

Belangrijk is ook het onderscheid tussen een placebo-effect en alle verandering in een placebogroep. Die groep kan eveneens verbeteren door tijd, gewone zorg en toevallige variatie. Wie iedere verandering placebo noemt, begrijpt de proef niet goed. Wie iedere verandering energie noemt, maakt dezelfde fout met een ander woord.

Een transparante praktijk mag aandacht en ontspanning aanbieden zonder een onbewezen ziekteverklaring toe te voegen. Daarbij moet duidelijk blijven dat minder angst of pijn niet hetzelfde is als genezing van de onderliggende aandoening. De waarde van menselijke nabijheid wordt niet kleiner wanneer men haar zorgvuldig benoemt; zij wordt juist eerlijker aangeboden.

HOOFDSTUK 17

Bewijslast voor effect mechanisme en diagnose

Een overtuigende therapieclaim bestaat meestal uit meerdere afzonderlijke claims. Er zou een effect zijn, het zou door een bepaald mechanisme ontstaan, en soms zou de therapeut ook kunnen diagnosticeren wat er mis is. Geen van deze onderdelen bewijst automatisch de andere twee. Een effect zonder bekend mechanisme kan werkelijk zijn. Een aannemelijk mechanisme kan klinisch onvoldoende helpen. Een valide diagnose maakt een behandeling nog niet werkzaam.

Claim	Passend onderzoek	Veelgemaakte verwarring
Er bestaat een speciaal veld	Gerepliceerde detectie met controles	Een gevoel wordt de detector én de bevestiging
De sessie helpt bij een klacht	Vergelijkende proef met relevante uitkomst	Verbetering na behandeling geldt als oorzaakbewijs
Het effect komt door dat veld	Onderzoek dat alternatieve mechanismen onderscheidt	Een groepsverschil valideert meteen de metafysica
De test herkent een aandoening	Geblindeerde vergelijking met referentie	Een rake casus vervangt foutpercentages

Een goede vergelijking controleert zoveel mogelijk wat niet de specifieke factor is: tijd, aandacht, taal, omgeving en verwachting. Perfect blinderen is niet altijd mogelijk. Dat ontslaat de onderzoeker niet van de plicht de geloofwaardigheid van een schijnbehandeling en de blindering van uitkomstbeoordelaars te beschrijven. Vooraf geregistreerde uitkomsten en een passend analyseplan beperken de ruimte om achteraf het gunstigste resultaat te kiezen.

Statistische significantie is geen maat voor waarheid of belang. Een p-waarde is evenmin de kans dat een theorie onjuist is. Effectgrootte, onzekerheidsinterval, uitval, meervoudig toetsen en klinische relevantie horen bij de beoordeling. Een heel klein verschil kan statistisch overtuigend en praktisch onbelangrijk zijn. Een onzekere schatting kan een belangrijk effect nog niet uitsluiten.

Ook voorafgaande plausibiliteit doet ertoe. Een theorie die veel bekende kennis moet vervangen vraagt sterke, onafhankelijke bevestiging. Dat betekent niet dat nieuwe ontdekkingen verboden zijn. Het betekent dat een alternatief met een heel grote verklaringsclaim niet met een paar losse successen kan worden gevestigd. Onafhankelijke replicatie maakt het mogelijk om zowel enthousiasme als scepsis aan de werkelijkheid te toetsen.

HOOFDSTUK 18

Een echt sensorsignaal kan een ongeldige diagnose voeden

Apparatuur wekt vertrouwen doordat zij iets objectiefs lijkt toe te voegen. Maar een meetbare ingang en een betekenisvolle uitgang zijn twee zaken. Huidgeleiding, temperatuur of een elektrisch signaal kunnen echt veranderen, terwijl de software daar zonder voldoende validatie een oordeel over organen, voeding of spiritualiteit aan verbindt. De aanwezigheid van elektronica maakt die interpretatie niet vanzelf geloofwaardig.

Lewith en collega's vergeleken in 2001 elektrodermale allergietests met vooraf bekende huidpriktestresultaten bij dertig deelnemers. In de dubbelblinde vergelijking konden de geteste apparaatprocedures mensen met en zonder de onderzochte allergieën niet onderscheiden. Dit betrof die diagnostische toepassing; het is geen oordeel dat alle metingen van de huid onzin zijn. [23]

Vraag aan een apparaatclaim	Waarom de vraag nodig is
Wat meet de sensor rechtstreeks?	Spanning of geleiding is iets anders dan een orgaandiagnose.
Welke stappen zet de software?	Een classificatie kan verder gaan dan het signaal rechtvaardigt.
Waarmee is de uitslag vergeleken?	Zonder referentie is herkenning moeilijk te beoordelen.
Bij welke mensen en omstandigheden?	Prestaties uit één groep gelden niet automatisch voor iedereen.
Wat gebeurt er bij herhaling en blinding?	Een fraaie demonstratie kan van verwachtingen afhangen.

Dezelfde kritische houding hoort bij reguliere hulpmiddelen. FDA beschrijft beperkingen van pulsoximeters, onder meer in relatie tot huidpigmentatie en andere meetomstandigheden. [26] Dat voorbeeld toont dat indirect meten niet per definitie onbetrouwbaar is, maar dat meetfouten onderzoek en correctie vereisen. De plicht tot validatie geldt voor een ziekenhuis en een alternatieve praktijk.

Een aura-afbeelding of energiescore moet dus worden beoordeeld op wat daadwerkelijk is gemeten en wat vervolgens is afgeleid. Wanneer een beeld enkel een expressieve weergave van stemming beoogt, is dat iets anders dan een diagnostische claim. Het gevaar zit in een stilzwijgende opwaardering: een kleur wordt een afwijking, die afwijking een ziekteoorzaak, en de vermeende oorzaak een reden voor herhaalde behandeling. Iedere stap verdient eigen bewijs.

HOOFDSTUK 19

Wat meetonderzoek naar reiki werkelijk laat zien

Mechanistisch onderzoek kan een brug proberen te slaan tussen energetische taal en fysische signalen. Dat is op zichzelf een legitieme wetenschappelijke vraag. De onderzoeker moet dan vooraf zeggen welk signaal met welke eigenschappen wordt verwacht en hoe bekende bronnen, beweging en apparatuurinvloed worden uitgesloten.

Baldwin, Rand en Schwartz onderzochten met gevoelige magnetische detectie signalen van handen en hart bij drie reikimeesters en vier andere deelnemers. De studie uit 2013 vond onder de onderzochte omstandigheden geen velden boven 3 picotesla en bevestigde geen routinematige productie van uitzonderlijk sterke velden tijdens reiki. De auteurs opperden zelf een andere, externe verklaring die met de afscherming verband kon houden. Die mogelijkheid was daarmee nog niet aangetoond. [20]

Deze casus laat zien waarom een toets scherp moet worden geformuleerd. Een negatief resultaat binnen een afgeschermde opstelling beperkt een concrete voorspelling. Het bewijst niet dat alle denkbare onbekende invloeden onmogelijk zijn. Maar een nieuwe verklaring na een ongunstige uitkomst heeft een nieuwe toets nodig. Anders wordt de theorie steeds zo aangepast dat geen mogelijke observatie meer tegen haar kan tellen.

$$1\ \mathrm{pT} = 10^{-12}\ \mathrm{T}$$

Een kleine eenheid maakt een meting precies beschrijfbaar. Detectie van een signaal bewijst nog geen therapeutisch relevante overdracht.

Ook bij een positief sensorsignaal zou het werk niet klaar zijn. Men moet laten zien dat het samenhangt met de voorgestelde handeling, niet een bekend lichaamssignaal is, onafhankelijk wordt gerepliceerd en een biologische werking kan dragen. Pas daarna komt de vraag of het een klinisch voordeel verklaart. Het woord subtiel mag de meeteisen niet oneindig verplaatsen.

De onderzoekshouding is dus niet dat alleen bekende dingen mogen bestaan. Zij is dat onbekende dingen pas wetenschappelijke verklaringskracht krijgen wanneer hun eigenschappen en consequenties betrouwbaar zijn vastgesteld. Zolang dat ontbreekt, kan een spiritueel geloof als geloof worden besproken, maar niet als gemeten natuurkundige ontdekking worden verkocht.

HOOFDSTUK 20

Het bijbelse onderscheid tussen Schepper en schepping

Het bijbelse kader in dit essay is evangelisch-christelijk. Het Lausanneverbond benadrukt God als Schepper, Christus en het gezag van de Schrift. Het is een relevant confessioneel referentiepunt, geen natuurkundig onderzoeksrapport en geen uitspraak namens iedere christelijke traditie. [28] Een levensbeschouwelijke vergelijking moet duidelijk maken vanuit welke overtuigingen zij redeneert.

In Handelingen 17:24-29 spreekt Paulus over God als degene die de wereld gemaakt heeft en leven en adem geeft. Afhankelijkheid van God wordt daar verbonden met het zoeken naar Hem en kritiek op door mensen gemaakte godsbeelden. [29] De tekst nodigt niet uit om God te identificeren met een component die ergens in de kosmos circuleert.

Figuur 10. Evangelisch-bijbelse duiding. Afhankelijkheid van de Schepper betekent niet dat God en het geschapene hetzelfde soort werkelijkheid zijn.

Kolossenzen 1:15-20 beschrijft Christus in verhouding tot de schepping en de verzoening. Dat alle dingen door Hem bestaan, is in dit verband een uitspraak over zijn positie en handelen. Het is geen formule die Christus identificeert met een magnetisch veld of een universele hoeveelheid levensenergie. [30] Een beroep op die tekst moet dus meer doen dan het woord samenhang overnemen.

Dit raakt het verschil met energetische wereldbeelden voor zover die uitgaan van een allesdragende, onpersoonlijke stroom of de gelijkstelling van goddelijk bewustzijn en kosmos. Dat verschil is niet slechts een andere naam voor dezelfde kracht: bron, identiteit en verhouding tot de mens worden anders verstaan. Niet iedere therapeut met het woord energie onderschrijft echter zo'n compleet wereldbeeld. Het betreffende uitgangspunt moet eerst concreet worden vastgesteld.

Het bijbelse onderscheid maakt natuurwetenschap niet tot een vijand. Binnen dit geloofsperspectief behoren lichamelijke processen tot de schepping. Hun onderzoek kan passend zijn bij zorgvuldig omgaan met die schepping. God wordt niet kleiner doordat een behandeling een natuurlijk mechanisme heeft; een natuurlijke behandeling wordt evenmin goddelijk doordat zij moeilijk te begrijpen is.

HOOFDSTUK 21

De Heilige Geest is geen meetbare levensenergie

In 1 Korinthe 12 wordt de werking van de Geest beschreven in samenhang met gaven, dienstbaarheid en de gemeente. Vers 11 spreekt over uitdelen zoals de Geest wil. De tekst gebruikt daarmee persoonlijke handelingswoorden. Het doel is het welzijn van anderen, niet het verkrijgen van een algemeen inzetbare voorraad kracht. [31]

Vanuit evangelisch geloof is de Heilige Geest daarom niet een neutrale stof die door de juiste techniek kan worden opgevoerd. Een beschrijving in termen van wil en gave staat op gespannen voet met een systeem waarin spirituele genezing automatisch volgt uit het ontsluiten van een beschikbare stroom. Een christen kan bidden en handelen, zonder daarmee de Geest te bezitten of de uitkomst te beheersen.

Vraag	Evangelisch-bijbels uitgangspunt	Energetische variant die ermee schuurt
Wie of wat is de bron?	De persoonlijke God	Een onpersoonlijke universele voorraad
Wat is de verhouding?	Gave, gebed en afhankelijkheid	Afstemming als toegang tot een beschikbare stroom
Wie bepaalt de uitkomst?	God blijft vrij in zijn handelen	Een techniek garandeert geestelijke werking
Wat is het doel?	Dienstbaarheid en verzoening in Christus	Geestelijke vooruitgang als opladen of hoger trillen

De laatste kolom beschrijft een type wereldbeeld, niet elke reikibeoefenaar of iedere alternatieve methode. De vergelijking is theologisch: zij kan aantonen dat twee voorstellingen verschillend zijn, maar levert geen laboratoriumbewijs dat een bepaalde geestelijke macht in een individuele sessie aanwezig was.

Ook de woorden geest en kracht mogen niet door klankovereenkomst worden vertaald naar moderne fysica. Bijbelse taal over handelen en werkzaamheid krijgt haar betekenis uit de context. Dat een Grieks woord verwant is aan een later technisch woord, bewijst geen identiteit van begrippen. Een hedendaagse arts spreekt over spanning bij bloeddruk; een Bijbellezer kan over gespannen verwachting spreken. Het gedeelde woord maakt de twee nog niet tot dezelfde meetgrootheid.

Ook christelijke tradities gebruiken soms technisch klinkende termen voor Gods handelen. Zulke theologische terminologie moet in haar eigen historische betekenis worden gelezen. Zij vormt geen vrijbrief om een behandelmethode met frequenties of meridiaanscores bijbels te verklaren.

HOOFDSTUK 22

Jezus genezingen zijn geen handleiding voor energieoverdracht

Lukas 8:43-48 beschrijft de genezing van een vrouw die Jezus aanraakt. Jezus spreekt over kracht die van Hem is uitgegaan. Het verhaal verbindt de gebeurtenis met de vrouw, haar openlijke ontmoeting met Hem en woorden van geloof en vrede. Het vermeldt geen joules, veldsterkte of overdraagbare therapieopleiding. [32]

Een evangelische lezing mag die genezing als Gods handelen belijden. Zij moet tegelijk erkennen wat de tekst niet zegt. Uit het woord kracht volgt geen elektromagnetisch mechanisme en geen identificatie met reiki. De vermelding van aanraking bewijst alleen al daarom geen gemeenschappelijke theorie. Een arts, een ouder, een biddende christen en een reikipractitioner kunnen een hand neerleggen met heel verschillende bedoelingen en verklaringen.

Handelingen 19:11-12 schrijft buitengewone gebeurtenissen uitdrukkelijk aan God toe en noemt doeken die met Paulus in verband stonden. Dezelfde episode vervolgt met een verhaal waarin het gebruik van Jezus' naam als formule geen beheersbare techniek blijkt. [34] De lichamelijke of materiële bemiddeling wordt dus niet ontkend. Het is juist onjuist om van die bemiddeling een algemene natuurwet van geestelijke energieoverdracht af te leiden.

Handelingen 8:18-23 vertelt hoe Simon de macht wilde verwerven om de Geest te geven. Petrus wijst de gedachte af dat Gods gave gekocht kan worden. [33] De toepassing op vandaag vraagt voorzichtigheid. Niet ieder honorarium voor zorg is daarmee veroordeeld. Wel wordt een opvatting bestreden waarin Gods gave als bezit en beheersbare macht wordt behandeld.

Deze teksten helpen daarom twee vergissingen te vermijden. Wie het bestaan van bijbelse genezing als wetenschappelijk bewijs voor reiki gebruikt, slaat de verschillen in bron, bedoeling en leer over. Wie iedere lichamelijke handeling bij gebed als heidense energietechniek bestempelt, leest eveneens meer in de tekst dan zij rechtvaardigt.

Het theologische onderscheid berust op de identiteit van God, de persoon van Christus en de betekenis van geloof en gave. Het natuurkundige oordeel berust op meetbare kenmerken en onderzoek. Die twee oordelen kunnen elkaar in een christelijke beoordeling aanvullen, maar mogen elkaar niet vervangen. Een gebedstekst kalibreert geen sensor; een sensor beslist niet wie Christus is.

HOOFDSTUK 23

Occulte claims vragen concrete geestelijke onderscheiding

Het woord occult betekent in een christelijke discussie meestal meer dan onbekend of onzichtbaar. In Deuteronomium 18:9-14 worden concrete praktijken genoemd, zoals waarzeggerij, bezwering en het raadplegen van doden. De context is Israëls trouw aan de HEERE. [35] Een hedendaagse toepassing vraagt daarom naar de praktijk en haar geestelijke aanspraken, niet uitsluitend naar een vreemd klinkend woord.

Wanneer een behandeling expliciet geestelijke entiteiten aanroept, verborgen openbaring claimt of toegang tot een hogere macht door inwijding belooft, ontstaat vanuit evangelisch geloof een wezenlijke vraag naar bron en gezag. Dat gaat verder dan een medische werkzaamheidsvraag. Een christen kan om confessionele redenen een praktijk afwijzen ook wanneer een sessie ontspanning geeft. De prettige ervaring heft de vraag naar religieuze betrokkenheid niet op.

Dat rechtvaardigt geen beschuldiging dat iedere magnetiseur bewust een demon bedient of dat ieder onverklaard symptoom een geestelijke oorzaak heeft. Zo'n individuele causale claim vraagt onderbouwing die een naam of traditie niet levert. Een mislukte wetenschappelijke verklaring toont geen bovennatuurlijke verklaring aan. Evenmin bewijst een overtuigende ervaring dat de bron goed is.

1 Johannes 4:1-3 verbindt geestelijke toetsing met de belijdenis over Jezus Christus. [36] Het is daarmee geen handleiding om aan tintelingen, warmte of hartslag een geestelijke identiteit toe te kennen. De tekst biedt een inhoudelijk en christologisch criterium, geen biofysische detector.

Er is bovendien een belangrijk verschil tussen spreken over een wereldbeeld en spreken over een mens. Een leer kan theologisch onverenigbaar zijn met het evangelie zonder dat wij van elke deelnemer precies weten wat hij gelooft. Mensen kunnen meedoen voor rust, uit onwetendheid of vanuit een andere interpretatie dan de docent. Vraag daarom naar concrete handelingen, beloften en overtuigingen.

De oproep in 1 Thessalonicenzen 5:19-22 verbindt openheid voor de Geest met het toetsen van uitspraken. [38] Voor een evangelische beoordeling biedt dat ruimte om ontvankelijk en kritisch te zijn, zonder elk bijzonder gevoel als beslissend gezag te behandelen.

Zorgvuldigheid is hier geen afzwakking van geloof. Zij voorkomt dat christelijke kritiek zelf steunt op suggestie, onbewezen causaliteit of angst. De gemeente behoort onderscheid te oefenen zonder het vocabulaire van energie te vervangen door een even oncontroleerbaar vocabulaire van dreiging. Waar geestelijke keuzes nodig zijn, moeten zij met helderheid, vrijwilligheid en pastorale aandacht besproken worden.

HOOFDSTUK 24

Een lichamelijk mens past niet in een eenvoudig energieplaatje

Een brede energetische voorstelling kan ziekte uitleggen als blokkade, onjuiste trilling of verstoring door negatieve gedachten. Niet iedere school doet dat op dezelfde manier. Waar zo'n verklaring als algemene ziekteoorzaak wordt gebruikt, ontstaat echter een ernstig risico: de patiënt krijgt de indruk dat hij ziek blijft omdat zijn bewustzijn of instelling onvoldoende zuiver is. De beschrijving van één reiki-organisatie legt bijvoorbeeld een verband tussen negatieve gedachten en verstoring van levensenergie. [13]

Het bijbelse mensbeeld in dit essay beschouwt mensen als lichamelijk, relationeel en afhankelijk. Het leven is niet gereduceerd tot een optelsom van energiehoeveelheden. Geneeskunde, maatschappelijke omstandigheden, betekenis en geloof kunnen allemaal relevant zijn, zonder dat zij in één fysieke grootheid hoeven op te gaan. Deze theologische uitspraak vervangt geen medische diagnostiek.

Johannes 9:1-3 weerstaat in het concrete verhaal een rechtstreekse toerekening van de blindheid aan de persoonlijke zonde van de man of zijn ouders. [37] Dat is geen algemene medische theorie over iedere ziekte. Het is wel een waarschuwing tegen het automatisch moreel belasten van de zieke. Lijden kan niet eenvoudig worden terugvertaald naar een verkeerde innerlijke houding.

Ervaring of behoefte	Passende reactie	Te grote conclusie
Ik voel me uitgeput.	Onderzoek lichamelijke, psychologische en sociale oorzaken.	Uw levensenergie is aantoonbaar geblokkeerd.
Ik vind rust bij aandacht.	Neem die ervaring serieus.	Een kosmisch veld heeft daarom genezen.
Ik ervaar Gods nabijheid.	Bespreek geloof, context en betekenis.	Mijn meetapparaat leest Gods aanwezigheid.
Ik word niet beter.	Herbeoordeel zorg en ondersteuning.	Uw geloof of trilling schiet dus tekort.

Ook christelijke gemeenschappen kunnen mensen schaden wanneer zij genezing als gegarandeerde prestatie van geloof behandelen. Daarom geldt de kritiek op beheersing niet uitsluitend voor andere tradities. Liefdevolle zorg laat een mens niet alleen achter met de opdracht zichzelf geestelijk of energetisch te repareren. Zij kan vertrouwen op God verbinden met passende professionele hulp en geduld.

HOOFDSTUK 25

Hoe een eerlijk gesprek over behandeling eruitziet

Stel dat iemand na een sessie minder pijn ervaart en een behandelaar daarvoor een energetische blokkade aanwijst. Een bruikbaar gesprek begint bij het onderscheid tussen uitkomst en verklaring. Er hoeft geen strijd te ontstaan over de echtheid van de verlichting. Daarna kan men vragen of andere verklaringen zijn onderzocht en welke medische claims werkelijk worden gedaan. Het gesprek hoeft niet te eindigen in instemming met het energiemodel.

Een tweede situatie betreft een christen die een methode vooral als ontspanning gebruikt, terwijl de opleiding over inwijding en hogere machten spreekt. Dan is de vraag wat die persoon daadwerkelijk ondergaat, aanvaardt en onderschrijft. De etiketnaam alleen is te weinig, maar de officiële inhoud mag evenmin worden weggelaten wanneer die ongemakkelijk wordt. Een duidelijk onderscheid tussen een gewone aanraking en een spiritueel ritueel helpt bij een vrije, geïnformeerde keuze.

Vraag	Waarop het antwoord licht werpt
Wat bedoelt u hier precies met energie?	Metafoor, fysische grootheid of geloofsaanname
Wat meet u rechtstreeks en wat leidt u af?	Het verschil tussen signaal en interpretatie
Welke claim is onder blindering gerepliceerd?	De stevigheid van effect of diagnostiek
Welke geestelijke handelingen horen erbij?	De inhoud van het wereldbeeld en de praktijk
Wat zou uw conclusie doen veranderen?	Of de uitleg werkelijk toetsbaar blijft
Welke zorg kan hierdoor worden uitgesteld?	De praktische consequentie voor de patiënt

Respect betekent niet dat iedere uitspraak even goed onderbouwd is. Een aanbieder kan worden gevraagd precieze, controleerbare informatie te geven. Omgekeerd moet een criticus zijn conclusie aanpassen wanneer goed onderzoek een effect laat zien. Wetenschappelijke houding is geen partijtrouw aan regulier of alternatief; zij is bereidheid om sterke claims aan passende toetsing te onderwerpen.

Bij een medische keuze blijft het belangrijk een onbewezen sessie niet in de plaats te stellen van noodzakelijke diagnostiek of bewezen behandeling. Dat praktische punt volgt uit het risico van gemiste zorg, niet uit de gedachte dat iedere rustige aanraking op zichzelf gevaarlijk is. Een geestelijke afweging kan daarnaast een eigen reden vormen om van een praktijk af te zien.

HOOFDSTUK 26

Een nauwkeurige conclusie kan scherp zijn

De onderzochte gelijkstelling houdt geen stand als algemene redenering. Natuurkundige energie, ervaren vitaliteit, bewustzijn en geestelijke kracht zijn geen synoniemen. Hun onderlinge verhouding kan onderwerp van onderzoek of filosofie zijn, maar wordt niet bewezen door het herhalen van één woord. Wie een meetbare energievorm aanvoert, moet eigenschappen, overdracht en gevolgen specificeren. Wie een geestelijke werkelijkheid aanvoert, moet die claim op haar eigen inhoud verdedigen.

De wetenschappelijke conclusie blijft gedifferentieerd. Elektrische en magnetische signalen in levende systemen bestaan. Sommige fysische behandelingen beïnvloeden hersenprocessen. Bewustzijn kan met operationele indicatoren worden onderzocht. Daaruit volgt geen gevalideerde reiki-energie of meridiaandiagnostiek. Er zijn positieve klinische studies, maar de stap van uitkomst naar spiritueel mechanisme is daarmee niet gezet. De besproken negatieve proeven beperken concrete claims; zij bewijzen geen absolute onmogelijkheid van ieder nog onbekend verschijnsel.

AANGETOOND	Fysische signalen en bepaalde lichamelijke beïnvloeding
NIET DAARUIT AFGELEID	Levensenergie of een spiritueel genezingsmechanisme
AFZONDERLIJK TE TOETSEN	Effect, diagnose en de voorgestelde oorzaak
THEOLOGISCH TE BEOORDELEN	Bron, gezag, praktijk en verhouding tot Christus

Figuur 11. Vier oordelen die niet door elkaar mogen lopen. Eigen samenvattend schema; geen algemene rangschikking van alle therapieën.

Vanuit het gekozen evangelisch-bijbelse perspectief is de Heilige Geest de handelende God en geen universele levensstof. Christus wordt niet met een natuurkracht geïdentificeerd. Gebed en gave hebben een andere inhoud dan gegarandeerde toegang tot een manipuleerbare spirituele bron. Voor zover een energetisch wereldbeeld God, mens en kosmos in één onpersoonlijk stroommodel laat samenvallen, is het daarom niet hetzelfde wereldbeeld. Dat oordeel vereist geen ontkenning van gewone lichamelijke processen.

Het woord occult vraagt vervolgens een concrete beoordeling van geestelijke aanspraken en praktijken. Een onbekende fysische werking is nog geen occulte macht; een religieuze claim wordt niet natuurkundig doordat zij magnetisme heet. De kritiek kan stevig zijn zonder over personen te speculeren.

Helderheid ontstaat wanneer ieder woord zijn bewijslast terugkrijgt. Energie vraagt om een passende definitie. Een behandeling vraagt om klinisch onderzoek. Een diagnose vraagt om validatie. Een geestelijke aanspraak vraagt om inhoudelijke onderscheiding. Zo hoeft de waarde van menselijke zorg niet te worden verdedigd met onjuiste fysica en hoeft het christelijk geloof geen onjuiste wetenschap als bondgenoot te kiezen.

HOOFDSTUK 27

Begrippen om het onderscheid vast te houden

De onderstaande begrippen zijn een leessteun. Een woord kan in verschillende vakgebieden een andere functie hebben. De betekenis in de betreffende zin moet daarom steeds worden vastgesteld.

Begrip	Betekenis in dit essay
Fysische energie	Kwantitatieve eigenschap van een systeem, uitgedrukt in joules.
Kracht	Fysische grootheid in newton; in religieuze taal vaak anders gebruikt.
Veld	Grootheid die aan posities en tijden waarden toekent, met een gespecificeerd model.
Frequentie	Aantal herhalingen per seconde van een benoemd proces.
Informatie	Structuur of onderscheid dat binnen een afgesproken systeem betekenisvol kan worden uitgelezen.
Bewustzijnsindicator	Operationele maat die bepaalde kenmerken van bewustzijnstoestanden helpt beoordelen.
Levensenergie	Traditiegebonden term; geen daardoor reeds aangetoonde SI-grootheid.
Operationaliseren	Vastleggen hoe een begrip in concrete observaties of metingen wordt onderzocht.
Betrouwbaarheid	Herhaalbaarheid of overeenstemming van een meet- of testprocedure.
Validiteit	Of de procedure de bedoelde eigenschap of toepassing voldoende ondersteunt.
Schijnbehandeling	Vergelijking die relevante omstandigheden nabootst zonder de onderzochte specifieke factor.
Specifiek effect	Voordeel dat verder gaat dan de gekozen relevante vergelijking.
Replicatie	Herhaling van een onderzoeksvraag met een passend onafhankelijk ontwerp.
Categoriefout	Begrippen van verschillende soorten behandelen alsof zij dezelfde betekenis hebben.
Metafysische claim	Uitspraak over de aard van werkelijkheid die verder gaat dan de beschreven meting.
Geestelijke onderscheiding	In dit essay: inhoudelijke beoordeling vanuit Schrift, Christus en het gekozen geloofskader.

Geen van deze onderscheidingen maakt mensen tot losse stukjes. Een gesprek kan tegelijk lichamelijk, psychologisch en geestelijk betekenis hebben. Wel verhindert het dat een waarneming op één niveau zonder argument wordt uitgeroepen tot een verklaring op alle andere niveaus.

Onderzoeksverantwoording

Dit essay berust op gericht, selectief brononderzoek uitgevoerd op 29 oktober 2026. Het is geen vooraf geregistreerde systematische review of volledige meta-analyse. De selectie is afgestemd op begripsverheldering: eenheden en fysica, publieke medische informatie, oorspronkelijke experimenten, officiële zelfbeschrijvingen van therapieën en bijbelse primaire teksten.

Zoekrichtingen omvatten onder meer SI-eenheden, magnetische inductie, reiki en elektromagnetische metingen, therapeutic touch en blindering, kinesiologische diagnostiek, bewustzijnsindices en relevante Bijbelgedeelten. Bij medische claims zijn ook gunstige studies meegenomen. Oude kernexperimenten worden als concrete casussen besproken, niet als vervanging van alle latere literatuur.

Bij verschillende wetenschappelijke artikelen was vooral het abstract beschikbaar. De bronnenlijst vermeldt dat expliciet. Dit beperkt een zelfstandige beoordeling van onder meer toewijzing, blindering, uitval, meetkwaliteit en volledige statistische analyses. Een abstract is voldoende om de gerapporteerde opzet en hoofdbevinding voorzichtig weer te geven, maar niet om alle risico's op vertekening af te handelen.

Aanbiedersbronnen zijn gebruikt om te bepalen wat die organisatie zelf beweert. Zij zijn niet als onafhankelijk bewijs van werking behandeld. De vergelijkingen tussen energiebegrippen en de meeste methodologische voorbeelden zijn eigen analyses. De elf infographics zijn zelf gemaakte schema's; alleen figuur 7 bevat getallen uit een besproken experiment.

Het theologische deel is een evangelisch-bijbelse duiding met het Lausanneverbond als breed confessioneel referentiepunt. Het claimt niet alle christelijke tradities te vertegenwoordigen. Een theologisch verschil met een praktijk bewijst geen specifieke geestelijke oorzaak van een individueel medisch voorval. De Bijbelteksten worden geparafraseerd en in hun verband besproken; het essay geeft geen nieuwe vertaling.

Wetenschappelijk ontbreken van bewijs, een ongunstige test en logische onmogelijkheid zijn verschillende oordelen. Het essay gebruikt ze daarom niet als synoniemen. Ook het bestaan van een meetbaar lichamelijk proces, een klinisch voordeel en een aangetoond energiemechanisme worden apart gehouden. Nieuwe onafhankelijke gegevens kunnen de beoordeling van concrete medische toepassingen veranderen.

De tekst is bedoeld als verdiepend essay en leesmateriaal. Persoonlijke diagnoses en behandelkeuzes vragen een eigen medische beoordeling; een levensbeschouwelijk gesprek kan die niet vervangen.

Bronnen

Alle onderstaande webbronnen zijn geraadpleegd op 29 oktober 2026. De bronsoort en de gebruikte reikwijdte staan erbij, zodat een aanbiedersclaim of abstract niet als volledig onafhankelijk effectbewijs wordt gelezen.

[1] NIST. Guide to the SI, hoofdstuk 4, tabel van afgeleide eenheden.

Standaard en eenhedengids · Voor de grootheden en dimensies; niet voor therapiewerkzaamheid.

https://www.nist.gov/pml/special-publication-811/nist-guide-si-chapter-4-two-classes-si-units-and-si-prefixes

[2] BIPM. The International System of Units, 9e editie, bijgewerkt in 2026.

Internationale standaard · De meettaal en eenheden; onderliggende tekst en actuele publicatieverwijzing.

https://www.bipm.org/en/publications/si-brochure

[3] IUPAC Gold Book. Tesla, definitie T06283.

Technische definitie · Eenheid van magnetische fluxdichtheid.

https://goldbook.iupac.org/terms/view/T06283

[4] OpenStax. University Physics Volume 2, paragraaf 13.1, Faraday’s Law.

Natuurkundig leermateriaal · Inductie en het verband tussen veranderende flux en spanning.

https://openstax.org/books/university-physics-volume-2/pages/13-1-faradays-law

[5] OpenStax. University Physics Volume 2, paragraaf 14.3, Energy in a Magnetic Field.

Natuurkundig leermateriaal · Veldenergie; geen verklaring voor spirituele energie.

https://openstax.org/books/university-physics-volume-2/pages/14-3-energy-in-a-magnetic-field

[6] IETF (2023). RFC 9340, Architectural Principles for a Quantum Internet.

Technisch standaarddocument · Verstrengeling, klassieke communicatie en de grens aan signalering.

https://datatracker.ietf.org/doc/html/rfc9340

[7] NIMH. Brain Stimulation Therapies.

Officiële medische informatie · Elektrische en magnetische stimulatie; indicaties en onderzoeksstatus verschillen.

https://www.nimh.nih.gov/health/topics/brain-stimulation-therapies/brain-stimulation-therapies

[8] Casali et al. (2013). A theoretically based index of consciousness independent of sensory processing and behavior. Science Translational Medicine 5, 198ra105.

Primair onderzoek, abstract · TMS-EEG en een operationele bewustzijnsindex, geen meting van een ziel.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23946194/

[9] Ogawa et al. (1990). Brain magnetic resonance imaging with contrast dependent on blood oxygenation. PNAS 87, 9868-9872.

Primair onderzoek, abstract · Fysische basis van BOLD-contrast; geen directe gedachtenuitlezing.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/2124706/

[10] Koninklijke commissie (1784). Rapport over dierlijk magnetisme, Engelse vertaling I. M. L. Donaldson.

Historische primaire bron · Onderzocht het fluïdum en alternatieve oorzaken; historische theorieën niet overgenomen als moderne geneeskunde.

https://www.rcpe.ac.uk/sites/default/files/files/the_royal_commission_on_animal_-_translated_by_iml_donaldson_1.pdf

[11] International Center for Reiki Training. What is Reiki?

Zelfbeschrijving van aanbieder · Voor de eigen leer en praktijk; geen onafhankelijk bewijs van werkzaamheid.

https://www.reiki.org/faqs/what-reiki

[12] International Center for Reiki Training. Where does Reiki energy come from?

Zelfbeschrijving van aanbieder · Maakt zelf onderscheid tussen reiki-energie en fysieke energievormen.

https://www.reiki.org/faqs/where-does-reiki-energy-come

[13] International Center for Reiki Training. How Does Reiki Work?

Zelfbeschrijving van aanbieder · Claims over gedachten, levensenergie en trilling; geen bewezen mechanisme.

https://www.reiki.org/faqs/how-does-reiki-work

[14] Touch for Health Kinesiology Association. What is Touch for Health?

Zelfbeschrijving van organisatie · Spiertesten, meridianen en welzijn; vermeldt ook aanvulling op reguliere zorg.

https://www.touchforhealth.us/what-is-touch-for-health

[15] Touch for Health Education. About Touch for Health.

Zelfbeschrijving van organisatie · Historische relatie met toegepaste kinesiologie en meridianen.

https://www.touch4health.com/about-touch-for-health

[16] NCCIH. Reiki.

Officiële medische informatie · Algemene standpunttekst op de geraadpleegde pagina; niet voorgesteld als nieuwe systematische review.

https://www.nccih.nih.gov/health/reiki

[17] Rosa et al. (1998). A close look at therapeutic touch. JAMA 279, 1005-1010.

Primair onderzoek, abstract en artikelpassages · Afgeschermde veldlokalisatie; geen volledige klinische effectproef.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9533499/

[18] Ireland (1998). An Even Closer Look at Therapeutic Touch. JAMA 280, 1905-1908.

Methodologische brief · Geraadpleegde kritiek op selectie en opzet; geen nieuw effectonderzoek.

https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/1152447

[19] Lüdtke et al. (2001). Test-retest-reliability and validity of the Kinesiology muscle test. Complementary Therapies in Medicine 9, 141-145.

Primair onderzoek, abstract · Kleine geblindeerde proef met Health Kinesiology; niet het gehele TFH-pakket.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11926427/

[20] Baldwin, Rand en Schwartz (2013). Practicing Reiki does not appear to routinely produce high-intensity electromagnetic fields from the heart or hands of Reiki practitioners. Journal of Alternative and Complementary Medicine 19, 518-526.

Primair onderzoek, abstract · Magnetische metingen bij een zeer kleine groep in specifieke omstandigheden.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23210468/

[21] Karacan, Parlak en Coşar Ertem (2026). Effect of Reiki on Pain, Anxiety, and Hemodynamic Parameters in Mechanically Ventilated Patients. Journal of Integrative and Complementary Medicine 32, 165-173.

Primair onderzoek, abstract · Positieve kleine schijngecontroleerde studie; geen rechtstreekse veldmeting.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/41051913/

[22] Unal et al. (2024). The Effect of Reiki on Pain, Functional Status, and Holistic Well-Being in Patients With Knee Osteoarthritis. Orthopaedic Nursing 43, 109-118.

Primair onderzoek, abstract · Positieve studie met standaardzorg als vergelijking; geen gelijkwaardige schijnsessie.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38546686/

[23] Lewith et al. (2001). Is electrodermal testing as effective as skin prick tests for diagnosing allergies? BMJ 322, 131-134.

Primair onderzoek, abstract · Dubbelblinde diagnostische vergelijking voor de onderzochte omgevingsallergieën.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11159567/

[24] Levine, Gordon en Fields (1978). The mechanism of placebo analgesia. The Lancet 2, 654-657.

Primair onderzoek, abstract · Klassieke specifieke proef naar pijnstilling en naloxon; niet alle placebo-effecten.

https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/80579/

[25] NCCIH. Magnets For Pain: What You Need To Know.

Officiële medische informatie · Onderscheid tussen statische magneten en elektromagnetische technieken.

https://www.nccih.nih.gov/health/magnets-for-pain-what-you-need-to-know

[26] FDA. Pulse Oximeters.

Officiële apparaatvoorlichting · Voorbeeld van meetbeperkingen, waaronder huidpigmentatie.

https://www.fda.gov/medical-devices/products-and-medical-procedures/pulse-oximeters

[27] MedlinePlus Medical Encyclopedia. Biofeedback.

Officiële medische voorlichting · Voorbeelden van rechtstreeks geregistreerde lichamelijke functies.

https://www.medlineplus.gov/ency/article/002241.htm

[28] Lausanne Movement (1974). The Lausanne Covenant, vooral paragrafen 1, 2, 12 en 14.

Confessionele primaire bron · Evangelisch referentiekader; geen empirisch bewijs voor medische claims.

https://lausanne.org/statement/lausanne-covenant

[29] Bijbel, Handelingen 17:24-29, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Schepper, schepping en afhankelijkheid; interpretatie in het essay is als zodanig aangeboden.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/ACT.17

[30] Bijbel, Kolossenzen 1:15-20, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Christus, schepping en verzoening.

https://statenvertaling.bijbelgenootschap.nl/bijbel/HSV/COL.1/

[31] Bijbel, 1 Korinthe 12:4-11, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Gaven, dienstbaarheid en het willen van de Geest.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/1CO.12/1-Korinthe-12

[32] Bijbel, Lukas 8:43-48, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · De genezing van de vrouw en de kracht van Christus.

https://statenvertaling.bijbelgenootschap.nl/bijbel/HSV/LUK.8/

[33] Bijbel, Handelingen 8:18-23, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Simon en de gedachte Gods gave te kunnen kopen.

https://www.bible.com/nl/bible/1990/ACT.8.18-24.HSV

[34] Bijbel, Handelingen 19:11-20, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Buitengewone genezingen en het gebruik van Jezus' naam.

https://pilot.herzienestatenvertaling.nl/teksten/handelingen/19

[35] Bijbel, Deuteronomium 18:9-14, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Concrete verboden praktijken in hun verbondscontext.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/DEU.18

[36] Bijbel, 1 Johannes 4:1-3, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Geestelijke toetsing en belijdenis over Christus.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/1JN.4

[37] Bijbel, Johannes 9:1-3, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Geen eenvoudige schuldtoerekening bij de blindgeborene.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/JHN.9

[38] Bijbel, 1 Thessalonicenzen 5:19-22, Herziene Statenvertaling.

Bijbelse primaire tekst · Openheid voor de Geest en het beproeven van uitspraken.

https://www.debijbel.nl/bijbel/HSV/1TH.5

[39] OpenStax. University Physics Volume 2, paragraaf 11.3, Motion of a Charged Particle in a Magnetic Field.

Natuurkundig leermateriaal · Richting van magnetische kracht op een bewegende lading.

https://openstax.org/books/university-physics-volume-2/pages/11-3-motion-of-a-charged-particle-in-a-magnetic-field